

Pietari ja ympäristösuunnittelun prioriteetit

V e l i - P e k k a T y n k k y n e n

Tässä artikkelissa tarkastelen konstruktionistisen metodologian avulla sitä, miten venäläiset kaupunki- ja aluesuunnittelijat ymmärtävät kestäväen kehityksen, eli miten ympäristösuunnittelu käsitetään diskursiivisella tasolla. Sijoitan suunnittelijoiden ylläpitämän ja jaetun suunnitteludiskurssin, joka sisältää käsityksen kestävästä kehityksestä, ”suunnittelijan kolmion” akseleille. Kyse on Scott Campbellin (1996) kehittämästä suunnittelun ristiriitoja erottelavasta analyttisestä työkalusta. Rekonstruoimani suunnitteludiskurssi pohjautuu Pietarissa vuosina 2003-2004 tekemäni 14 teemahaastattelun analyysiin (ks. tarkemmin Tynkkynen 2006). Suhteutan venäläisen ympäristösuunnittelun diskurssin jälkisosialistisen Pietarin kontekstiin kahdesta syystä. Ensinnäkin artikkelin aineisto on kerätty siellä ja näkemykseni mukaan diskurssit ovat aina riippuvaisia paikasta ja kontekstista, vaikka niillä on vahvat juurensa kansallisissa (poliittisissa) ja globaaleissa (ammattillisissa) diskursseissa. Toiseksi Pietarin poliittis-maantieteellisen kontekstin muutokset, jotka vaikuttivat merkittävästi siihen, kuinka kaupunkia kehitettiin 1990-luvun lopulta vuoteen 2004, muodostavat mielenkiintoisen lähtökohdan tarkastella paikallisen hallintatavan

(*governmentality*) sanoja ja tekoja. Analyysini osoittaa, että ylläpidetty suunnitteluparadigma – ympäristösuunnittelun prioriteetteja koskevat tulkinnat – pohjautuvat neuvostokauden asi-antuntijakeskeiseen näkökulmaan, joka sopii huonosti Pietarin muuttuneeseen hallintatapaan. Regiimimuutosten takia – Jakovlevin pormestari-kauden vaihtuminen Matvijenkon kauteen – Pietarissa otettiin merkittävä askel mykästä reflektiiviseen hallintatapaan. Suunnittelijoiden ammatillinen diskurssi on siis ristiriidassa Pietarin hallinnon muuttuneen hallintatavan kanssa, ja tämä voi toimia esteenä kestäväen kehityksen tavoitteiden edistämisen kanssa.

Hallintatapa

Tämän artikkelin kannalta keskeinen käsite hallintatapa (*governmentality*) perustuu Michel Foucault’n tutkimuksiin hallinnon rationaalisuudesta ja toimintatavoista. Hallintatavan käsitteen voi yksinkertaistettuna määrittää hallinnon kollektiivisena tapana ajatella itse hallinnosta ja etenkin sen suhteesta hallittaviin, väestöön. Kyse on siis hallinnossa vallitsevasta ja osin tiedostamattomasta tavasta ajatella ja toimia (Foucault 1991b, 92). Mitchell Dean (1999, 16) korostaa, että juuri tästä tiedostamattomasta toimintatavan luonteesta johtuen hallintatavan tutkijan on oltava hallinnon ulkopuolinen henkilö. Tässä tapauksessa tämän neuvon voi tulkita niin, että tutkija tulisi olla suunnittelija-ammattikunnan ulkopuolinen henkilö. Kohdallani tämä tavoite toteutuu: olen opettanut tulevia suunnittelijoita usean vuoden ajan, mutta en ole koskaan toiminut suunnittelijana.

Dean (1999, 17) korostaa, että sekä valtioiden hallintaa että yksilöiden itsehallintaa voidaan tarkastella samojen näkökulmien kautta. Hän nimeää neljä kysymystä: mitä hallitaan? (kaupunkitila, asukkaat, ihmisten terveys, ympäristön laatu sekä luonnonvarojen hyödyntäminen); miten hallitaan? (kaupunkia kuvaavan tiedon normalisoiminen ja valikoituneiden rationaalisuuksien käyttäminen); minkälaisia olemme hallittavina? (hallintoa ja valtaa haastavan kansalaisyhteiskunnan tulkinnat omasta asemasta); miksi hallitsen tai olen hallittuna? (kilpailukykyinen ja toiminnallisesti järkevä kaupunki). Tässä tutkimuksessa keskityn miten – kysymyksiin, ja erityisesti siihen, miten Pietarin hallinto, suunnittelijoiden puheen kautta artikulointuna, suhtautuu asukkaisiin suunnitteluprosessien aikana.

Nämä neljä (itse)hallinnan näkökulmaa korostavat sitä, että pelkällä hallinnon toiminnan, joskaan ei myöskään yksinomaan hallinnossa esiintyvän kollektiivisen ajattelun tutkimisella, ei päästä käsiksi hallintatapaan. Hallintatavan tutkimuksessa ei siten tulisi keskittyä ainoastaan kollektiivisen ajattelun ja rationaalisuuksien analysointiin vaan selvittää myös, miten ajattelu toimii osana käytännön toimintaa ja toiminnan ohjausta (Dean 1999, 18). Foucault käyttää tästä analysoinnin kohteesta käsitettä käytäntöjen järjestelmät (*regimes of practices*), jolloin kiinnostuksen kohteena olevat käytännöt ymmärretään näkökulmasta, jossa toiminta ja sanottu, sääntöjen luominen ja syiden antaminen sekä suunniteltu ja kyseenalaistamaton yhdistyvät. Tarkemmin Foucault'n (1991a, 75) määrittelemänä siis: ”Käytäntöjen järjestelmien analysointi tarkoittaa toimintaohjelmien analysointia, joissa on sekä ohjailevat vaikutukset koskien sitä mitä tulee tehdä (”toimivallan” vaikutukset) että kodihoivat vaikutukset koskien sitä mitä tulee tietää (”totuudellisuuden” vaikutukset)”.

Hallintatavan analyysissä keskeiseksi nousee kysymys: miten hallinnon näkökulmasta tiedostettu tai tiedostamaton ”totuus” tuotetaan osana käytäntöjä? Hallintatavassa siis näkyvät hallinnon keinot esittää asiat ja puuttua niihin (Murdoch & Abram 2002, 10). Tämänkaltainen

analyysi johdattaa Deanin (1999, 18) mukaan hallinnon analytiikan tutkijan kolmen keskeisesti hallinnon luonnetta määrittävän ulottuvuuden pohdintaan – vallan, totuuden ja identiteetin. Näiden kolmen tuottamisessa käytännöllistä tietotaitoa, osaamista, mielikuvitusta ja taktisia kykyjä käyttävän hallinnon toimintaa voidaan Foucault'n (1991b, 87) termein kutsua hallinnon taiteeksi (*art of government*), joka toimii synonyyminä hallintatavalle (*governmentality*). Hallinnon tutkimuksen analytiikka ei siis ole ”hallitsemisen sosiologiaa”, jossa tarkastellaan viranomaisten ja hallittavien suhdetta, vaan käytäntöjen järjestelmien tutkimista, joiden kautta meitä hallitaan ja me hallitsemme itseämme.

Tämän tutkimuksen analyttisessä osassa kuvaan, miten Pietarin hallinnon hallintatapa on regiimivaihdosten myötä muuttunut, myös suhteessa suunnittelija-ammattikunnan ylläpitämään suunnitteludiskurssiin. Sitä ennen määritelen mielenkiintoisen, ympäristösuunnittelun tutkimusta silmällä pitäen luodun työkalun.

Ympäristösuunnittelun väistämättömät konfliktit

Kestävän kehityksen määritelmiä on lukuisia ja aiheesta on kirjoitettu paljon. Kestävän kehityksen käsitteen pyrkimyksenä on sovittaa yhteen taloudellisen kasvun, sukupolvet ylittävän sosiaalisen tasa-arvon sekä ympäristön tilan turvaamisen tavoitteita. Kestävä kehitys on otettu keskeiseksi käsitteeksi poliittisessa puheessa, ja arkikieleenkin se on asettunut – siitä on tullut kulttuurinen metanarratiivi ja hegemoninen diskurssi. Kestävän kehityksen käsitteen ovat ottaneet omakseen sekä Maailmanpankin ekonomistit että radikaalien ympäristöjärjestöjen aktivistit (Campbell 1996, 300–301). Siten siitä on tullut hampaaton käsite, jonka periaatteet kaikki hyväksyvät, ilman todellista ja konkreettista sitoutumista tiettyihin tavoitteisiin.

Andrew Blowers (1994) esittelee kirjassaan yhden näkökulman ympäristösuunnitteluun, toisin sanoen alue- ja kaupunkisuunnitteluun, jonka tehtävänä on edistää kestävästä kehitystä.

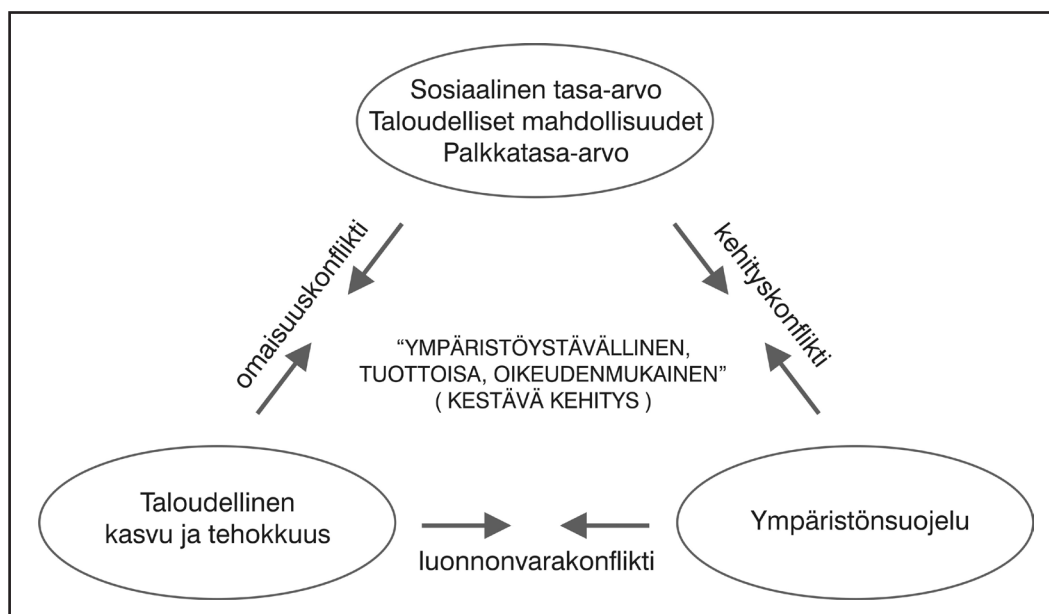
Kestävä kehitys osana aluesuunnittelua nähdään Blowersin teoksessa tukkuna uusia taloudellista, sosiaalista ja ekologista kestävyttä edistäviä normatiivisia tavoitteita, joihin pyrkimällä suunnittelijat ja suunnittelusta vastaava hallinto toteuttavat kestävä kehitystä. Blowersin kirjan epistemologian perusta on realismissa ja positivismissa: siinä oletetaan, että tiedämme kokonaisvaltaisen tietopohjamme avulla tarkkaan mitkä ovat kestävä kehityksen edistämisen kannalta keskeisiä teemoja ja mitä normeja noudattamalla kehityksestä tulee kestävä. Päähuomio siis kiinnitetään siinä siihen, mikä on kestävä toimintaa ja mikä ei.

Toinen kestävä kehityksen määritelmä sen sijaan perustuu olettamukseen, että luonto ja ympäristöongelmat ovat sosiaalisesti rakentuneita, ts. määritelmä tukeutuu epistemologialtaan sosiaaliseen konstruktionismiin. Campbellin (1996, 296–297) mielestä tämä on tärkeää, jotta ei jäätäisi realistisen tietokäsityksen ”työpaikat vs. ympäristö” vastakkainasettelun synnyttämään loukkuun. Tämän näkökulman mukaan Blowersin kirjan tyylinen holistinen ja idealistinen näkemys kestävä kehityksen edistämisestä on alttiina samalle purevalle kritiikille kuin koko-

naisvaltaisen suunnittelun paradigma muutamia vuosikymmeniä aiemmin (esim. Fainstein 2000, 452–453).

Scott Campbell (1996) nostaa omassa suunnittelijoiden käytännön työhön vahvasti linkittyvässä näkökulmassaan keskiöön kestävä kehityksen edistämistyöhön väistämättä sisältyvät ristiriidat, idealistisen ”kaikkien ulottuvuuksien edistämisen” sijaan. Campbell siis tarkastelee kestävä kehitystä kolmen ulottuvuuden ja keskenään ristiriitaisen tavoitteen kautta erittelemällä taloudellisen kasvun, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden sekä hyvän ympäristön tilan välisiä väistämättömiä konflikteja. Ideaalisessa tilanteessa suunnittelijat pyrkivät sekä suunnittelun sisältökysymyksiin että menettelytapaan keskittyen edistämään kaikkia ulottuvuuksia tasapainoisesti sekä toimimaan konfliktien välittäjinä ja ratkojina. Tärkeää on kuitenkin tunnustaa, että käytännössä tähän kolmion keskelle ei koskaan päästä vaan suunnittelijoiden olisi tuotava omat asemointinsa, arvostuksensa ja tavoitteensa tällä kolmiolla eksplisiittisesti esille (Kuva 1).

Taloudellisen kasvun ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden välisessä omaisuuskonfliktissa

Kuva 1. Kestävä kehityksen ja ympäristösuunnittelun keskeiset konfliktit (Campbell 1996).

määrittänyt yksityisen ja yleisen hyvän välinen raja. Tämä on väistämätön konflikti, koska myös yksityinen sektori tarvitsee yhteiskunnallista säätelyä välttääkseen niin sanotun vangin dilemman (Campbell 1996, 297–298). Kiinteistönomistaja tarvitsee yhteisön suunnittelua, esimerkiksi kokonaisten kortteleiden tai alueiden infrastruktuuria kunnostavia hankkeita, jotta myös hänen omat investointinsa olisivat kannattavia.

Taloudellisen kasvun ja hyvän ympäristön tilan välisessä luonnonvarakonfliktissa puolestaan korostuu se, että luonnonvarat ovat sekä teollisuuden tarpeisiin käytettäviä taloudellisia hyödykkeitä että ekologiaa hyödykkeitä luonnonympäristössä. Tämä konflikti esimerkiksi määrittää rajan kasvavan kaupungin ja ”villin” luonnon välillä. Usein on esitetty, että tässä konfliktissa olisi kyse meta-teoreettisesta alkukonfliktista ”ihminen vs. luonto”, mutta Campbell kumoaa tämän näkemyksen ja sosiaaliseen konstruktivismiin sitoutuen näkee pikemminkin jokaisen konfliktin olevan ainutlaatuisen tapausten tuotoksia. (1996, 304–306).

Nämä kaksi konfliktia ovat myös analogisia keskenään: omaisuuskonfliktissa teollisuuden tulee vähentää voiton tavoitteluaan, jotta työvoima voisi uusintaa itsensä, kun taas luonnonvarakonfliktissa teollisuuden tulee säädellä luonnonvarojen kulutusta, jotta luonnonvarat voisivat uusiutua. Tämä jatkuvan sadon (*sustained yeild*) turvaaminen on taloudellisen kestävyuden kannalta keskeisin kysymys. Nämä konfliktit ovat myös olleet suunnittelun keskiössä jo pitkään: omaisuuskonflikti teollistuneen maailman kaupungeissa jo useita vuosisatoja ja luonnonvarakonflikti yhä kiihtyvämässä tahdissa vihreän liikkeen ja ympäristöajattelun voimistuessa, teollisuusmaissa viimeistään 1960-luvulta eteenpäin valtapoliittisestikin varteenotettavana haasteena.

Venäjän tapauksessa omaisuuskonflikti on ollut äärimmäisen keskeinen konflikti, sillä kaupunkiyöläisten tyytymättömyys teollisuuden ja omistavan luokan tarjoamiin sosiaalisiin oloihin johti vuoden 1917 vallankumouksiin (Haimson 2000; Luntinen 2000, 283), jotka siirsivät tämän maan aivan toiselle kehitysrataalle muuhun

Eurooppaan verrattuna. Nyky-Venäjällä tämä konflikti nousee jälleen keskiöön, kun tuloerojen kasvun myötä myös kaupunkitila on voimakkaasti segregoitumassa sosiaalisesti (Bater 2006). Myös luonnonvarakonflikti nousi pinnalle Neuvostoliitossa samoihin aikoihin kuin muualakin teollistuneissa maissa, mutta luonnollisesti tukahdutettuna ja vailla laajaa yhteiskunnallista keskustelua (esim. Feshbach & Friendly 1992; Peterson & Bielke 2001).

Oikeudenmukaisuuden ja ympäristön välinen kehityskonflikti puolestaan on käsitteenä melko monimutkainen ja jopa harhaanjohtava, koska kehityksellä on perinteisesti poliittisessa taloustieteessä tarkoitettu väestön vaurastumista ja talouden kasvua, Campbellin käsittein siis omaisuuskonfliktin laimentumista. Campbell (1996, 306–307) kuitenkin tarkoittaa kehityskonfliktilla sosiaalisen tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden sekä ympäristön tilan turvaamisen välistä ristiriitaa. Hänen mukaansa tämä on kestävä kehityksen edistämisen kannalta olennaisin konflikti, joka on toistaiseksi saanut suunnittelijoiden taholta vain vähän huomiota, mutta johon tulisi jatkossa syvällisemmin keskittyä.

Kyse on siis siitä, ettei taloudellisen kasvun tuottamia sosiaalisia kustannuksia (tietyn väestönosan hyötyessä toisen köyhtymisestä) ja ympäristökustannuksia (elinympäristön fyysistä ja sosiaalista heikkenemistä, siis saastumista ja ”rumentumista”) ja toisten ihmisryhmien ympäristön laadun takaamiseksi tehtyjä toimia langeteta samojen, sosiaalisesti heikommassa asemassa olevien ihmisryhmien maksettaviksi. Kestävä kehityksen keskeisimmän konfliktin lievittäminen kulminoituu toisin sanoen siinä, miten ympäristöterveysriskit kyetään jakamaan eri sosio-ekonomisessa asemassa olevien ihmisryhmien kannettaviksi, ei ainoastaan köyhimpien.

Kestävä kehityksen ”konfliktikolmiolla” Campbell ei halua ainoastaan nostaa esiin alue-suunnittelussa muodostuvia väistämättömiä konflikteja, vaan painottaa myös ristiriitaisten intressien mahdollista yhteensovittamista. Tämän välittäjän ja koalitioiden muodostajan roolin

hän antaa suunnittelijoille, kuten tämä rooli on perinteisesti aluesuunnittelussa langennut (Campbell & Fainstein 2003, 7, 13). Suunnittelijoiden rooli on kuitenkin ammattikunnan historiassa ollut hyvin ambivalentti, ideaalisesta yleisen hyvän tavoitteesta huolimatta – tai oikeammin juuri siksi. Käytännössähän yksittäiset suunnittelijat eroavat toisistaan merkittävästi ja siten he asemoivat itsensä konfliktiakseleilla eri tavalla. Yhdysvaltalaisista kontekstia heijastellen Campbell näkee suunnittelijoiden roolin olleen pikemminkin hallinnon ja yksityisen sektorin tarpeita palveleva, jolloin he ovat puolustaneet ennemmin taloudellista kasvua kuin esimerkiksi tasa-arvoista kaupunkitilaa, (Campbell 1996, 297–299).

Kestävän kehityksen edistämisen kannalta keskeisen konfliktin, eli kehityskonfliktin, vähäisen huomion suunnittelijoiden ja yleisemminkin päättäjien työssä näen liittyvän siihen, että eri maantieteellisissä konteksteissa korostuu ja siten keskustelua dominoi joko omaisuus- tai luonnonvarakonflikti, jolloin kehityskonfliktin käsittelylle ei jää tilaa tai sitä ei osata tunnistaa perinteisimpien konfliktien taustalta. Vastaava maantieteellinen dikotomia on ollut aiemminkin suunnittelun kehittämisessä keskeinen: esimerkiksi Ebenezer Howard ideoi 1900-luvun alkupuolella maaseudun ja kaupunkien positiivisia piirteitä yhdistävää puutarhakaupunkia (Fishman 2003, 38–46), mutta joutui pitkälle luopumaan puutarhakaupunki-ideansa sosiaalisista tavoitteista rakennuttajien ”keskiluokkaistavan” paineen alla (Fainstein 2000, 463–464). Analogia nykysuunnitteluun löytyy vaikeudesta yhdistää kaupungeissa korostuvat omaisuuskonfliktit ja maaseudulla yleisemmät luonnonvarakonfliktit, jotta keskustelua voitaisiin käydä kehityskonfliktin ristiriitojen selvittämisestä ja pohtia sen mahdollisia ratkaisukeinoja.

Tämä analogia sopii mielestäni erityisen hyvin nyky-Venäjälle: maa on pitkälle kaupunkistunut (73 %), suurin osa väestöstä asuu tiiviisti suurissa kaupungeissa (Lappo 1997, 331–334), ja merkittävimmät uudisrakennuskohteet sijaitsevat suurimmissa kaupungeissa. Periferiale on

jätetty ainoastaan luonnonvarojen tuottajan rooli (esim. Tynkkynen 2007, 858–859). Yksityistä maaomaisuutta on uuden Venäjän aikana muodostunut ensimmäisenä kaupungeissa, periferian maa-ala puolestaan kuuluu edelleen valtiolle. Vaikka valtion maanomistus tai esimerkiksi alhainen väestötiheys eivät ehkäise konflikteja, näkisin kuitenkin, että kaupungeissa – niin Venäjällä kuin maailmanlaajuisestikin – alttius kaikenlaisille konflikteille on suurempi, sillä suunnitelmat ja niiden tuomat muutokset koskettavat aina suurta joukkoa ihmisiä.

Toin esiin tässä luvussa Scott Campbellin luoman teoreettisen kehikon, jonka avulla voidaan tarkastella suunnittelijoiden rooleja kestävän kehityksen edistämässä. Idealistisesta, kaikkia tavoitteita ja osapuolia hyödyttävästä tavoitteesta huolimatta käytännön ammattisuunnittelijat joutuvat tietoisesti tai tiedostamatta edistämään enemmän yhtä kolmesta kestävän kehityksen ulottuvuudesta tai ainakin toimimaan välittäjänä jossakin näistä kolmesta konfliktista muita konfliktiasetelmia enemmän.

Campbellin (1996, 296–297) mukaan aluesuunnittelun historiassa suunnittelijat ovat idealistisista ammattiin kohdistetuista neutraaliuden tavoitteista huolimatta käytännössä sijoittuneet taloudellisia ja sosiaalisia intressejä ratkovaan konfliktiakselille, kuitenkin suosien ensiksi mainittua tavoitetta. Tässä pyrin tarkastelemaan juuri näitä painotuksia: miten haastatellut pietarilaiset suunnittelijat määrittävät oman asemansa kestävän kehityksen kolmiolla? Ensin kuvaan miten suunnittelijat määrittelevät kestävän kehityksen. Näiden määritelmien pohjalta sekä suunnittelijoiden omaa työtään käsittelevän reflektion kautta määrittelen heidän sijoittumisensa suunnittelijan kolmiolla.

Kestävän kehityksen määritelmät

Keskeinen ongelma kestävän kehityksen edistämässä kaupunkisuunnittelussa on käsitteen epämääräinen ja globaali luonne. Samalla tavalla kuin monet voivat yhtyä demokratian tai yleisen hyvän tukemiseen, suunnittelijoiden mukaan

kestävää kehitystä tukevat kaikki, mutta konkreettisesti suunnittelutilanteessa sitä on vaikea soveltaa:

Termi ei ole paras mahdollinen, mutta koska se on kansainvälisesti käytössä, niin Venäjälläkin tyydytään siihen. ... Nykyään kaikissa Venäjän tulevaa kehitystä linjaavissa valtiollisissa asiakirjoissa mainitaan kestävä kehityksen edistäminen yhtenä keskeisenä käsitteenä, mukaan lukien kaupunkisuunnittelulainsäädäntö. Toinen asia on, että kaikki eivät vielä osaa sisäistää sitä, miten siirtyä poliittisesta puheesta käytännön toimintaan. ... Me pyrimme, tutkimalla kansainvälisiä periaatteita ja sitä kokemusta, joka on muodostunut ja jota ohjelma aktiivisesti edistää, soveltamaan konkreettisiin venäläisiin olosuhteisiin. (Vladimir Šitinski, Urbanistika instituutti)

Käsite venäjänkielessä on hieman väärä: ei pysyvä vaan tasapainotettu kehitys, kehitys ei voi olla koskaan pysyvää. ... Keskeistä ympäristöystävällisyys. Mehän ymmärrämme kestävä kehityksen vähän eri lailla kuin muut, omalla tavalla. Ja meille kehitys on sellaista – siis ylhäältä katsottuna kestävä. Sillä, millä keinoin tämä saavutetaan, ei ole merkitystä. ... Ja siksi Neuvostoliiton aikaisen ... aluesuunnittelun hyvä periaate, siis aiemmin aluesuunnittelussa oli käytössä tällainen vaihe: ”Kokonaisvaltainen ympäristönsuojelukaava”. Näissä kartoitettiin ekologinen aluerakenne ja selvitettiin ihmistoiminnan ympäristövaikutuksia. Näitä ei kuitenkaan noudatettu. (Juri Perelygin, Luoteis-Venäjän strateginen tutkimuskeskus)

Venäläisessä suunnittelukeskustelussa on myös viitteitä kestävä kehityksen pysyvän luonteen sisäistämisiongelma. Tämän projektiajattelun takia kestävä kehityksen kiinnostuksen ylläpito ammattilaisten keskuudessa on vaikeaa (vrt. Niemenmaa 2005, 228), kuten Boris Žiharevitš myöntää: ”Käsite ei ole niin suosittu kuin muutama vuosi sitten”. Perelygin jatkaa samoilla perusteluilla:

Ihmiset alkavat kiinnostua ympäristön tilasta vasta sitten, kun heillä on riittävästi ruokaa ja heillä on joitakin mahdollisuuksia tulevaisuudessa. ... Meidän yhteiskunta ei ole vielä siinä tilanteessa. ... Siksi en ole lainkaan varma, että tämä käsite tulisi osaksi työtä (suunnittelua). Ja tämä ongelma ei ole pelkästään, siis vielä toistaiseksi, köyhien kansalaisten ymmärryksen puutetta vaan paljolti edelleen tietynlaisen projektiajattelun ongelma. Koska tätä käsitettä ei olla viety käytäntöön.

Edellä Perelygin selittää kestävä kehityksen sisäistämiseen ja käytäntöön viemiseen liittyviä ongelmia venäläisten köyhyydellä ja toisaalta tietynlaisella rajoittuneella ammattiajattelulla. Vetoaminen väestön alhaiseen sosio-ekonomiseen tasoon oikeuttamaan vähäiset toimet kestävä kehityksen ja ympäristönsuojelun edistämässä on tyypillistä kestävä kehityksen kansainvälisessä diskurssissa. Tällä argumentilla Scott Campbellin esittämä keskeisin kestävä kehityksen konflikteista, kehityskonflikti, jätetään vaille ansaitsemaansa huomiota.

Campbellin (1996, 299–300) mukaan tässä logiikassa piilee juuri suurin kestävä kehityksen este, joka ilmenee ympäristöaraismina: ympäristön tilaa voidaan parantaa tasapuolisesti kaikkien väestöryhmien osalta vasta, kun on saavutettu tietty taloudellisen vaurauden taso. Ennen kuin tämä arbitraarinen taso saavutetaan, heikoimmassa asemassa olevien ihmisryhmien ympäristön terveellisyyden tasoa ei voida parantaa, vaikka samalla etuoikeutetussa asemassa olevat väestöryhmät kykenevät hankkimaan itselleen paremman ympäristön heikommassa asemassa olevien elinympäristön laadun ja terveyden kustannuksella.

Tämä logiikka näyttää olevan luonteenomaista venäläiselle hallintakeskustelulle, sillä vastaavalla tavalla suunnittelijat puoltavat myös ”demokratiaraismia”. Tällä tarkoitan sitä, että hitaita kansanvaltaistamistoimia perustellaan Venäjän lyhyellä demokratiakehityksellä. Suunnittelijoiden aiemmin esittämät demokratisoitumista koskevat argumentit tarkoittivat käytännössä sitä, että vasta kun tiedämme mitä

demokratia tarkoittaa ja olemme varmoja sen toiminnasta voimme toteuttaa demokraattisia uudistuksia, kuten nämä seuraavat haastatellut suunnittelijat linjaavat:

Me olemme matkalla, luulen niin, totalitarismista liberaaliseen yhteiskuntaan, minkä aikana olemme pudonneet rikollisten kuoppaan, syvään sellaiseen. Ja jotta me voisimme nousta tuosta kuopasta – näyttäisi niin, se on ainoa tie – tarvitsemme autoritaarisen valtion. ... Tätä tietä me emme voi vielä millään välttää vaan kuljemme sitä pitkin. (Vladimir Nazarov, Peterburgski NIPiGrad)

Joskus hävisimme mongoleille, kun venäläiset ruhtinaat eivät kyenneet yhdistämään voimiaan. ... Yhteistyön tekeminen tulee pitkään olemaan vaikeaa meillä. Ja siksi me olemme pakotettuja tekemään epädemokraattisia ratkaisuja. Sitten siellä puhutaan: Katsokaa! Venäjällä ei ole mitään demokratiaa. On aivan selvää millainen se voi täällä olla. Me asumme täällä lännessä, meillä on länsimaiset standardit ja kulttuuri, ainakin suunnilleen. Olemme näitä arvoja Pietari Suuresta saakka, 300 vuotta omaksuneet. Mitä 300 vuotta merkitsee historiassa? Pthyi! Siksi tarvitaan vielä toiset 300 vuotta ennen kuin voidaan alkaa arvostella, ettei Venäjän demokratia toimi. (Juri Perelygin, Luoteis-Venäjän strateginen tutkimuskeskus)

Edelliset argumentit vahvistavat sitä käsitystä, että Venäjällä katsotaan herkemmin valtion raskaaseen, mutta determinismistä vakautta ja jatkuvuutta tuovaan historiaan kuin epävarmaan tulevaisuuteen. Tämä saa valtion ja sen kansalaiset näyttämään konservatiivisilta ja muutosvastaisilta. Tämän demokratiafobian taustalla on venäläisten huonot kokemukset maansa demokratisoitumisprosessista. Aivan kuten 1990-luvulla suunnittelu assosioitiin neuvostoaikana koettuun puutteeseen (Tynkkyinen 2009), viime vuosina venäläisten mielissä demokratia on liitetty 1990-luvun rappioaikaan, jolloin merkittävä osa valtion omaisuudesta siirtyi oligarkkien käsiin. Hallintovaltaa edustaville 1990-luvun poliittisesti ja taloudellisesti epäva-

kaa demokratisoitumisjakso näyttäyty entistä uhkaavammalta, koska se miellettiin valtion yhtenäisyyttä uhkaavana. Samoin suunnittelijat saattavat karsastaa demokratisoitumista, koska heidän silmissään se vie heiltä sen erityisen ja etuoikeutetun ammattistatuksen, kuten Pietarin yleiskaavan pääsuunnittelija Vladimir Nazarov asian kuvaa:

Kuinka pitkään Venäjällä on ollut demokratian traditio? Missä se on? Siis tsaarin yksinvalta korvautui välittömästi totalitaristisella järjestelmällä, ja mitä? Kymmenen vuotta demokraattista perinnettä. Vielä meillä ei siis ole mitään. Mitä demokratisoituminen merkitsee? Minä en tiedä mitä sillä tarkoitetaan. Aiemmin meillä oli koko Venäjän imperaattori, ja hän piirsi Pietarin katujen linjat omalla kädellään. ... ja niitä ei voinut muuttaa kukaan muu kuin imperaattori itse. Ja se takasi kaupunkirakentamisen vakauden ja mahdollisti kaupungin kehityksen. Siinä kaikki, hyvin yksinkertaista. Vain yksi ihminen sai sen tehdä. Hän oli täydellisesti siitä vastuussa. ... Mihin täällä tarvitaan demokratiaa? Ei mitään demokratiaa, ja järjestys säilyy. ... imperaattorille kun on kovin vaikea antaa lahjuksia. Mutta joka tapauksessa, haluan sanoa, että nyt kun tämä niin sanottu demokratia, kun katujen linjoja voi muuttaa kuka haluaa, avata ja sulkea, se on kuolemaksi. Kaupungille se merkitsee kuolemaa. Aivan kuten verenkierron, jos kadun sieltä sulki, se olisi loppu.

Suunnittelijoiden asemat konflikteissa

Haastateltavien puheessa esiintyvien kestävän kehityksen määritelmien perusteella voi sanoa, että kestävä kehitys nähdään useiden suunnittelijoiden mielissä tukkuna uusia normeja, joilla säädellään ympäristön tilaa. Suunnittelijoiden tehtävänä on taata näiden normien toteutuminen käytännön suunnittelutapauksissa. Tässä mielessä kestävän kehityksen edistäminen on ollut helppo ottaa suunnittelijoiden tehtävänsuoraan mukaan, koska neuvostoliittolaisen suunnittelun perusideana on ollut täyttää ylhäältä annetut

määrälliset kaupunkisuunnittelua koskevat normit (Brade et al. 2000; Chant 1999, 301–303). Normiajattelun kautta suunnittelijat näyttävät siis painottavan kestäväen kehityksen edistämisessä ympäristön tilan parantamista. Toisin sanoen Campbellin konflikteista keskitytään taloudellisen kasvun ja ympäristön tilan takaamisen väliseen luonnonvarakonfliktiin, kuten Juri Perelygin kommentissaan hyvin kiteytti: ”Käsitteessä on keskeistä ympäristöystävällisyys. Mehän ymmärrämme kestäväen kehityksen vähän eri lailla kuin muut, omalla tavalla. Ja meille kehitys on sellaista – siis ylhäältä katsottuna kestävää. Sillä, millä keinoin tämä saavutetaan, ei ole merkitystä.”

Myös muut haastatellut suunnittelijat näkevät ympäristön tilan normatiivisen ohjauksen olevan keskeisessä asemassa kestäväen kehityksen edistämisessä, mikä sopii venäläisten suunnittelijoiden asiantuntijuutta ja valtionhallinnon roolia korostavaan suunnitteluideologiaan:

Meillä sen [kestäväen kehityksen] takaa lainsäädäntö. Kaikki on kunnossa. Kaavoja tehdään ja yleiskaavassa nämä seikat otetaan huomioon. Kuten nyt teemme yleiskaavan yhteydessä sääteilyvyöhykkeitä (*zoning*), jotka asetetaan yleisön kuultavaksi. Tästä on syntynyt varsinainen sota. Ympäristönormit on kuitenkin asetettu ylhäältä, federaation tasolta, kuten vesiensuojeluvyöhykkeet, joten paikallisesti päätettäväksi jää ainoastaan vyöhykkeiden leveys. ... Vaikka vyöhykkeitä laadittaessa asukkailla on mahdollisuus sanoa mielipiteensä, ovat monet suunnittelua ohjaavat tavoitteet ennalta määrättyjä valtiollisten normien muodossa, joten niistä on turha keskustella, ja nämä tulisi jättää yksinomaan asiantuntijoiden päätettäväksi. (Mihail Berezin, freelance-arkkitehti)

Venäläistä suunnittelua vaivaa kuitenkin se keskeinen ongelma, että normatiivinen ohjaus on *de facto* erittäin heikkoa, eikä siis normeja systemaattisesti käytännössä noudateta, kuten Nazarov ongelman kiteyttää:

Kaupunkisuunnittelu tulee järjestää niin, että ... pitää määrittää mitä ei saa tehdä ..., jotta ei vahingoitettaisi ympäristöä, jotta yhden ihmisen takia ei heikennettäisi toisen mahdollisuuksia. ... Järjestelmän suurin puute on juuri siinä, ettei ole olemassa keskeisiä päämääriä, mitä saa tehdä ja mitä ei.

Kestäväen kehityksen normien täyttämiseen perustuvan luonteen ja ympäristöulottuvuuden korostaminen ohi sosiaalisen on ymmärrettävää suunnittelijoille, joiden käsitys tiedosta perustuu insinööritieteistä tuttuun positivistiseen tiedekäsitykseen. Myös venäläisen kaupunkisuunnittelun vahvat juuret maankäytön suunnittelussa korostavat teknistä, normeihin nojaavaa suunnittelua, jossa sosiaalisilla tarkasteluilla ei perinteisesti ole ollut sijaa (esim. Brade et al. 2000, 21). Kestäväen kehityksen eri ulottuvuuksien merkityksen syvällisempi sisäistäminen vaatisi suunnittelijoilta sitä, että he hyväksyisivät tilannespesifin sosiaalisesti rakentuneen tiedon arvokkaana panoksena suunnitteluprosessissa. Scott Campbellin (1996, 299–301) ajatuksia lainaten: suunnittelijoiden kestäväen kehityksen edistäminen ei ole niinkään riippuvainen valtiollisten normien noudattamisesta vaan suunnittelun kohteena ja siinä mukana olevien ryhmien erilaisten todellisuuden määrittelytapojen tulkinnasta ja toimimisesta välittäjänä ristiriitaisiin tulkintoihin vetoavien osapuolten väistämättömissä konflikteissa.

Seuraava Pietarin aluearkkitehti Kalinkin kuvauksen eri asuinalueiden haluttavuudesta kertoo hyvin sen, miten tärkeää pietarilaistenkin suunnittelijoiden työn laadun kannalta olisi ymmärtää tiedon luonne paikkaan ja aikaan eli maantieteelliseen kontekstiin sidottuna ja sosiaalisen rakentumisen kautta syntyneenä:

Yrittäkää nyt sitten jotain logiikkaa saada Venäjälle. Tässä maassa ei voi olla logiikkaa. (nauraa) ... Esimerkiksi muoti. Nyt muodikas paikka on Komarovo. Se on jo aivan täyteen rakennettu. Suomenlahden rannalla ei voi enää uida, Štšutše-järvi on saastunut. Ymmärrätekö? Ja tästä hu-

limatta täällä on kalleimmat tontit. Mistä tämä muoti syntyy. Koska joskus täällä on sijainnut Tiedekaupunki, joskus siellä asui kuuluisia kirjailijoita, taiteilijoita, tutkijoita. Ymmärrättekö, nyt venäläisten, jotka ajavat Mersuilla, kannattaa asua täällä. Nämä haluavat tulla tällaisiksi ihmisiksi. Siksi Komarovo on kallis. Ja Roštšinossa kukaan ei halua asua vaikka siellä on puhtaat järvet. Siksi siellä on halvempaa. Siinä sinulle logiikkaa.

Nyt pietarilaiset suunnittelijat verhoutuvat näennäisen objektivismin taakse. He näkevät, että hyvällä ammattilaisten tekemällä suunnittelulla ristiriitoja voidaan välttää. He eivät eksplisiititaisesti näe omaa asemaansa vahvistamassa tai heikentämässä jonkun osapuolen näkemyksiä. Autoritaariseen hallintatapaan pohjautuva kestävä kehityksen edistäminen mahdollistaa yksittäisten ylhäältä käsin asetettujen ympäristö- ja sosiaalistenkin normien toteuttamisen, mutta kestävä kehityksen sosiaaliseen emancipaatioon tähtäävän ja paikallisia tavoitteita tukevan kehityksen – tavoitteiden, jotka on maailmanlaajuisesti asetettu (esim. Blowers 1994, 6–7) – se estää. Neuvostosuunnittelusta ihanteensa saavalla kestävä kehityksen edistämällä voidaan siis ainoastaan pakottaa paikallisyhteisöt noudattamaan ympäristönormeja, jolloin kestävä kehityksen edistäminen tyypistyy ympäristöpolitiikaksi.

Positioiden ja hallintatavan ristiriita

Normatiivisen säätelyn nimeen vannovien haastateltavien puheessa kuitenkin tulee esille, että ylhäältä asetettujen ympäristönormien valvominen ei aukottomasti takaa kestävä kehityksen tavoitteita kunnioittavan suunnittelun toteutumista. Esimerkiksi edellä ”ylhäältä katsottuna kestävä” näkemystä tarjoillut Pereygin tuo puheessaan rivien välistä esille, että elinympäristön laatu voidaan turvata vain siellä, missä asukkaat alkavat sitä tosissaan vaatia. Toisin sanoen sen enempää pragmaattiset poliitikot kuin yleiseen etuun ainakin näennäisesti sitoutuneet ammattisuunnittelijat eivät pyri edistämään

kestävän kehityksen ympäristötavoitteita jatkuvasti ja kaikkialla, jos kansa ei sitä vaadi. Kuten Pereygin toteaa:

Neuvostoliiton viimeisinä vuosina syntyi voimakas ympäristöliike. Siksi esimerkiksi Bratskiin ei rakennettu sellu- ja paperikombinaattia... Yksinkertaisesti ihmiset osallistuivat mielenosoituksiin. Mutta nyt tämä on loppunut. Mutta joissakin paikoin, missä mielestämme on selkeää tarvetta, näitä ympäristöselvityksiä tehdään.

Tämä osoittaa sosio-ekologisen ulottuvuuden ja edellä mainitun kehityskonfliktin olevan keskeisiä pyrittäessä edistämään kestävään kehitykseen nojaavaa aluesuunnittelua.

Suunnittelija- ja normikeskeinen kestävä kehityksen edistäminen näyttäytyy vielä ongelmallisempänä kansalaisjärjestönäkökulmasta katsottuna. Edes normeihin ja asiakirjoihin nojaava ympäristön suunnittelu ei takaa paikallisten asukkaiden ja ympäristöjärjestöjen pelkojen huomioon ottamista käytännön suunnittelussa, kuten Aleksander Fedorov (Ympäristöaloitteiden keskus -järjestö) asian kuvaa:

Ympäristövaikutusten arviointi tehdään aina yksittäisestä kohteesta. Siinä vieressä saattaa sijaita jokin vaarallinen kohde, ja koska yhdessä nämä voivat aiheuttaa tilanteen, jolloin ympäristön tila vaarantuu. Näitä ei koskaan huomioda. Puuttuu siis kokonaisvaltainen lähestymistapa. Strategista suunnittelua ei tehdä.

Vladimir Šitinski antaa valtiota edustavana suunnittelijana valoisamman kuvan kestävä kehityksen käytännön edistamisestä. Tärkeää on, että prosessi on aloitettu ja että edes retorisella tasolla puhutaan kestävästä kehityksestä:

Nykyään siellä, missä on aloitekykyisiä ... johtajia, kunnallishallintoa, niin he tämän kyllä ymmärtävät, ja jos niille tekee hyvän suunnitelman, niin he myös ovat valmiita sellaisen tilaamaan (maksamaan). ... Siksi tämä prosessi etenee. ... Koska nykyään ... se on kirjattu kaikkialle.

Voit katsoa kaupunkisuunnittelulaista, siellä on käsite ”kestävä kehitys” ja taajamien suunnittelu. Ja enemmän tai myöhemmin tulee (kaupunkien) ottaa huomioon tämä omista suunnitelmissaan, kestävän kehityksen suunnitelmien laadinta. No, tietenkin tästä on olemassa eri muotoja. Yhtä ainoaa lähestymistapaa tähän ei ole. ... Mutta keskeistä tässä on ..., että on olemassa asiakirja, joka on laadittu määrätyn menettelytavan mukaisesti, ja käsitellä kaupungin kehitystä määriteltyjen raamien sisällä.

Toisin kuin edellinen positiivinen näkökulma linjaa, Fedorov, joka edustaa kansalaisyhteiskuntaa, on huomattavasti skeptisempi: ”[Meidän] pitäisi enemmän katsoa mitä käytännössä tapahtuu kuin uskoa valtionhallintoa tässä asiassa.”

Tätä kautta fokus palaa jälleen suunnittelussa käytettävään valtaan. Keskeinen kysymys on julkishallinnon muodollisen politiikan ja yksityisen sektorin reaalipolitiikan välinen epätasa-arvoinen asema määriteltäessä relevanttia tietoa ja sen vaikutus kestävän kehityksen edistämiseen. Kuten Pietarin valtiollisen kauppakorkeakoulun arkkitehtuurin professori Nikita Maslennikov asian kiteyttää:

Nykyinen (kaupunkisuunnittelu)laki ja toteutettu käytäntö eivät takaa riittävää ympäristönsuojelun tasoa. Syynä tähän on ... korporaatioiden ylivoimainen painoarvo resurssien mobilisoimisessa ja siten päätöksenteossa. Byrokraattinen koneisto on hidas ja täynnä reikiä siinä mielessä, että korporaatiot... ovat kykeneviä saamaan selville miten hallinnossa heidän hankkeitaan pyritään vastustamaan, ja pystyvät vastaavasti muuttamaan taktiikkaansa ja strategiaansa, ja viemään itselleen mieluisan päätöksen eteenpäin tarkoin kohdennetulla lobbauksella ja asiantuntijatietoon vetoamalla.

Yleisellä tasolla pessimistisistä näkemyksistä huolimatta eräät haastateltavat katsovat, että erilaisilla kuluttajaryhmillä ja kommuuneilla on kuitenkin käytössään tehokkaita keinoja, joilla korporaatioiden ja hallinnon päätöksiä voidaan

vastustaa ja niiden toteuttamista hidastaa tai jopa estää. Viime vuosien aikana tällainen tulokseen johtanut aloitteellisuus on lisääntynyt, mutta se tapahtuu yleensä asukkaiden lähiympäristössä, jolloin kyseessä on käytännön suunnittelussa yleinen oman ”takapihan” puolustaminen eli niin sanottu NIMBY -ilmiö. Seuraavat lainaukset osoittavat selkeästi, miten keskeisestä ilmiöstä myös Pietarin tapauksessa on kyse:

Mutta kansan vastustus tällaisia mielivaltaisia päätöksiä kohtaan on voimakasta täällä Pietarissa – erittäin voimakasta! Juuri kova kansalaisvastustus on saanut hallinnon miettimään (kaupunkisuunnittelu)säädöksen muuttamista. Uuden pormestarin [Matvijenkon] agendalla tämä oli yksi tärkeimmistä kohdista. Tärkeimpänä syynä muutostarpeeseen oli täydennysrakentaminen, jota toteutetaan asukkaiden tietämättä juuri niille paikoille, puistoihin ja viheralueille, jotka ovat heille tärkeitä. (Mihail Berezin, freelance-arkkitehti)

Meillä ei valitettavasti ole ollut sellaisia kuulemisia tällaisten asioiden yhteydessä... Vaikka, luultavasti, sellaisia on tulossa, koska uusi kuvernööri on sanonut neuvottelevansa ihmisten kanssa. ... Käynnissä on keskustan vihreiden puskurivyöhykkeiden täyteen rakentaminen, täydennysrakentaminen, jota kansa vastustaa. ... tällä rakentamisella tuhotaan niitä pieniä viherkaistoja, jotka ovat tarpeen jokaisessa kaupungissa. (Olga Kalinkina, Pietarin kulttuurimuistomerkkien valvontakomitea)

Kansalaismielipide täydennysrakentamiseen liittyen oli yksi keskeisimmistä kysymyksistä viime pormestarinvaaleissa, joten ... Matvijenko ja jopa maan hallitus olivat pakotettuja ottamaan asiaan kantaa. Ei ollut mahdollista abstrahoida [hallintoa] kansalaismielipidetulvan ulottumattomiin. Tähän liittyy myös riippumattomasta lehdistöstä käytävä keskustelu, jolla pyritään takaamaan luotettavan tiedon tuottaminen kaupunkisuunnitteluaiheista. (Viktor Polištšuk, Pietarin kaupunkisuunnittelukomitea)

Asukasaktiivisuus näyttää siis vaikuttaneen paikalliseen hallintatapaan, sillä kansalaisten protestit otettiin tosissaan kuvernöörin vaalien aikaan, kuten Polištšuk edellä asian ilmaisi. Matvijenkon hallinnon aitoa kansanvaltaistamista voi kuitenkin kritisoida voimakkaasti, sillä useat haastateltavat näkivät asukkaiden äänen huomioimisen vain populistisena keinona kerätä vaaleissa ääniä, ilman todellisia muutoksia hallintatavassa ja sen rationaalisuuksissa. Haastavan kuvernööriehdokkaan oli helppoa asettua asukkaiden puolelle osoittamaan syyttävällä sormella Jakovlevin hallintoa ja sen aikana kehittyntä kaupunkisuunnittelun epätervettä tilaa.

Matvijenkon hallinto on kyllä tehnyt joitakin parannuksia asukkaiden äänen lisäämiseksi kaupunkisuunnittelussa, mutta lainsäädännön tulkinnanvaraisuus pitää asukkaat edelleen epäselvässä asemassa. Suoraa vaikuttamista suositaan siis ainakin hallinnon retoriikassa, mutta muutoksen todellisesta luonteesta on vaikea vakuuttua seuraavien kommenttien valossa:

On hyvin vaikea vastata tähän [kysymykseen strategian ja kaavan yhtenevistä tavoitteista], koska kukaan ei sitä tiedä. Asia on niin, että päätöksentekoprosessi on täysin suljettu. ... Lakiasäättävän kokouksen kaupunkisuunnittelukomission puheenjohtaja Amosov oli sitä mieltä, ettei mitään laajoja kuulemisia tarvita. (Aleksander Karpov, Pietarin luonnontieteilijöiden yhdistys)

Se on yleisesti ottaen suljettua materiaalia, sitä ei anneta ulkopuolisille. Siinä on kaikki kaupungin ja kylien suunnitelmat. Se on vain ammattikäyttöön, sillä kukaan ei anna kaupungin tekemää yleiskaavaa ulkopuolisille. (Olga Kalinkina, Pietarin kulttuurimuistomerkkien valvontakomitea)

Kansalaisyhteiskunnalla ei ole minkäänlaista reaalista vaikutusta suunnitteluun. On vain kaksi pelaajaa: yritykset ja valtio. Yksityinen sektori pyrkii saamaan kaiken ilmaiseksi ja valtio yrittää laittaa hantiin. (Juri Perelygin, Luoteis-Venäjän strateginen tutkimuskeskus)

Ympäristöjärjestöjä meillä on ja ne yrittävät tehdä jotakin, mutta se ei kerta kaikkiaan johda mihinkään. ... Raha ratkaisee kaiken. (nauraa). Mutta luulen, että raha ratkaisee kaiken kaikkialla, ei ainoastaan Venäjällä. ... Kansalaismielipidetä ei ole olemassa. Tai siis kansalla on kyllä oma mielipiteensä, mutta sitä ei kukaan kuuntele. (Olga Kalinkina, Pietarin kulttuurimuistomerkkien valvontakomitea)

En käytä poliittisia fraaseja, puhun suoraan. Poliitikka määrittyy korporaatioiden tahdon mukaan, kaupungin hallinto tekee lahjuksia vastaan kaiken mitä korporaatiot haluavat. Kansalaisyhteiskunta on siirretty syrjään suunnitteluprosessista. (Aleksander Fedorov, Ympäristöaloitteiden keskus-järjestö)

Kansalaisten aktiivisuus nähdään siis merkittävänä *ad hoc* -tilanteissa, mutta pitkäjänteinen vaikuttaminen järjestöjen kautta ei ole suunnittelijoiden arvioiden mukaan saanut tuulta. Organisoituneeseen, kansalaisjärjestöpohjalta toimivaan kansalaisyhteiskuntaan ei Pietarissa siis uskota. On kuitenkin hyvä asia, että suunnittelukeskusteluun tuodaan virallisenkin tahon suulla mukaan siihen implisiittisesti sisältyvä valtaulottuvuus ja väistämättömät konfliktit. Merkittävää on kuitenkin se, että kansalaisvaikuttaminen, vaikkakin takapihan puolustamisen muodossa, on aikaansaanut muutoksia hallinnon suhtautumisessa asukkaisiin ja asiantuntijuuteen kaupunkisuunnittelussa.

Mykästä reflektiiviseen hallintoon

Kaupungin hallintatapa on siis muuttunut. Huolimatta siitä, että useat haastateltavat näkevät muutoksen vain kosmeettisena, erittäin merkittävä askel mykästä vallasta reflektiiviseen on otettu. Tämä askel on Foucault'n (1991a, 82) mukaan kaikkein tärkein, sillä aloitettuaan dialogin hallittujen kanssa hallinnon on vaikeampi vetäytyä siitä, ja mikä tärkeintä, hallinnon on otettava kantaa ja määriteltävä ”totuus”. Lisäksi hallinto

jättää tämän jälkeen itsensä avoimeksi kritiikille, joka kohdistuu sen rationaalisuuksiin ja vallan tekniikoihin, jotka ovat vajavaisia ja alttiita epäonnistumaan. Tämä hallinnon rationaalisuuksien ja tekniikoiden luontainen taipumus epäonnistumiseen on myös todennäköisesti varsin hyvin sisäistetty Pietarin asukkaiden keskuudessa, sillä neuvostojärjestelmän porsaanreikien eli hallinnon epäonnistumisien tunteminen oli avain henkilökohtaiseen hyötyyn.

Se, mitä Pietarissa on tapahtunut käytännössä vuoden 2004 jälkeen, on seurantatutkimuksen vaativa kysymys. Tämän tutkimuksen tarkoitus on alleviivata tapahtunutta muutosta ”mykästä” vallasta reflektiiviseen. Kuitenkin kaksi tapahtumaa sitten vuoden 2004 osoittavat, että kuilu sanojen ja tekojen välillä Pietarin hallintatavassa on kaventumassa. Ensinnäkin uuden pormestarin Valentina Matvijenkon valinnan ja sitä seuranneen Pietarin kaupunkisuunnittelua koskevan lainsäädännön (*Pravitelstvo Sankt Peterburga*, 2004) hyväksymisen jälkeen yksittäiset kaupunkilaiset ja kansalaisjärjestöt saivat vankemman juridisen aseman suunnitteluprosessissa. Toiseksi Matvijenkon hallinto myöntää, että maankäyttöön ja suunnitteluun liittyvä korruptio, muiden sektorien ohella, on merkittävä ongelma, joka syö pohjaa edellä mainituilta kansalaisten demokraattisilta oikeuksilta. Pormestari onkin perustanut pietarilaisille erityisen ”kuuman linjan”, jonne voi ilmiantaa korruptiotapauksia (*Pravitelstvo Sankt Peterburga*, 2009). Tämä on ainakin osittainen vastaus siihen kritiikkiin, jota asukkaat ilmaisivat edellisen ”mykän” hallinnon aikana. Tämä kuitenkin nostaa esiin huolen, että oikeuksien ja vastuiden jakautuminen suunnittelussa asukkaiden tai yhteisön ja hallinnon välillä hämärtyy helposti. Kun asukkailla ja ryhmillä on oikeus paljastaa avoimesti suunnittelun korruptiotapauksia, tästä voi syntyä heille helposti myös velvollisuus, jota hallinto puolestaan voi käyttää tekosyynä olla toteuttamatta korruptionvastaisia toimia.

Edellä kuvattu vaikuttaa samankaltaiselta ilmiöltä, johon Summerville ja hänen kollegansa (2008, 700–704) viittaavat puhuessaan vastuullistamisesta (*responsibilisation*). He osoittavat tutkimuksessaan kuinka kestävä kehityksen normatiiviset tavoitteet on ajettu eteenpäin australialaisessa suunnittelussa pukemalla nämä ennalta ja ylhäältä määritellyt tavoitteet valepukuun, joka muodostuu yhteisön vastuuseen sekä yleiseen demokraattiseen etiikkaan vetoamisesta. Haluan kuitenkin muistuttaa, että venäläinen yhteiskunta on oleellisesti erilainen. Australian ”kypsan demokratian” hallintatavassa kestävä kehitystä edistävä paikallisagenda 21 nähtiin työkaluna, jolla demokratiaa voidaan toisaalta vahvistaa ja toisaalta käyttää aseena, jolla väestöä voidaan valistaa ympäristöasioissa. Venäjän ”kehittymättömän demokratian” hallintatavan olosuhteissa kestävä kehityksen sosiaalisten tavoitteiden sisällyttäminen suunnitteluun voi merkitä ruohonjuuri- tai pikemminkin jalkakäytävätason demokratisoitumisen alkua.

Kuten analyysini osoittaa, Pietarin kannalta olisi parasta, jos kaupungin hallinto ja suunnittelujärjestelmä tunnustaisivat, että kansalaisten osallistuminen ja tämän synnyttämät konfliktit tekevät suunnittelusta kestävämpää ja demokraattisempaa. Tämä lisäisi myös suunnittelijoiden ja kaupunginhallinnon tekemien päätösten legitimeettiä kaupunkilaisten silmissä. Suora osallistuminen edistää kestävä kehityksen kaikkia ulottuvuuksia ja lisää samalla todennäköisyyttä, että myös kehityskonflikti nousee esiin suunnitteluprosessien aikana. Sitä asiantuntijakeskeinen, ympäristönormeja toteuttava ympäristösuunnittelu ei tee. Pietarilainen suunnittelu, joka on avoin konflikteille, kykenee siten välttämään paremmin sekä normatiivisen (ylhäältä katsottuna kestävä) näkökulman että piilotettuja tavoitteita sisältävän vastuullistamisen.

Haastattelut

- Berezin, Mihail, freelance-arkkitehti ja kaupunki-suunnittelukriitikko. 10.12.2003.
- Fedorov, Aleksander, puheenjohtaja, Ympäristöaloit-
teiden keskus -ympäristöjärjestö. 7.3.2004.
- Kalinkina, Olga, aluearkkitehti (Zelenogorsk), Pieta-
rin kulttuurimuistomerkkien valvontakomitea.
1.3.2004.
- Karelina, Irina, presidentti, Leontief -keskus.
9.12.2003.
- Karpov, Aleksander, puheenjohtaja, Pietarin luonnon-
tieteilijöiden yhdistys. 28.2.2004.
- Kurikalov, Juri, asiantuntija, Pietarin kaupungin
hallintovirasto. 6.3.2004.
- Maslennikov, Nikita, arkkitehtuurin professori, Pieta-
rin valtiollinen kauppakorkeakoulu. 12.12.2003.
- Nazarov, Vladimir, johtaja, kaupunkisuunnitteluyritys
”ZAO Peterburgski NIPIgrad”. 3.3.2004.
- Perelygin, Juri, tieteellinen johtaja, Luoteis-Venäjän
strateginen tutkimuskeskus. 6.3.2004.
- Petrovitš, Mihail, toimistopäällikkö, kaupunkisuun-
nitteluyritys ”ZAO Peterburgski NIPIgrad”.
15.12.2003.
- Polištšuk, Viktor, varajohtaja, Pietarin kaupunkisuun-
nittelukomitea. 17.12.2003.
- Šitinski, Vladimir, johtaja, Valtiollinen kaupunkitut-
kimus- ja suunnitteluinstituutti ”Urbanistika”.
28.2.2004.
- Zalegaller, Vladimir, erityisasiantuntija, Leningradin
oblastin kaupunkisuunnittelukomitea. 6.3.2004.
- Žiharevitš, Boris, varajohtaja, Leontief -keskus.
18.12.2003.

Lähteet

- Bater, J. H. (2006), Central St Petersburg: Continuity
and Change in Privilege and Place. – *Eurasian
Geography and Economics* 47:1, 4–27.
- Blowers, Adrew (1994), The Time for Change. –
Planning for a Sustainable Environment. Ed.
Andrew Blowers. London: Earthscan, 1–18.
- Brade, I., Pertsik, E. & Piterski, D. (2000), *Raion-
naja planirovka i razrabotka shem rasselenija.
Opyt i perspektivy*. Moskva: Meždunarodnyje
otnošenija.
- Campbell, Scott (1996), Green Cities, Growing Cities,
Just Cities? Urban Planning and the Contradictions
of Sustainable Development. – *Journal
of the American Planning Association* 62:3,
296–312.
- Campbell, Scott & Fainstein, Susan (2003), Introduc-
tion: The Structure and Debates of Planning
Theory. – *Readings in Planning Theory*. Ed. S.
Campbell & S. Fainstein. Oxford: Blackwell,
1–16.
- Chant, Colin (1999), Cities in Russia. – *European Cit-
ies & Technology. Industrial to post-industrial
city*. Eds. D. Goodman & C. Chant. New York:
Routledge, 301–327.
- Dean, Mitchell (1999), *Governmentality. Power and
Rule in Modern Society*. London: Sage.
- Fainstein, Susan (2000), New Directions in Planning
Theory. – *Urban Affairs Review* 35:4, 451–478.
- Feshbach, Murray & Alfred Friendly, Jr. (1992),
*Ecocide in the USSR. Health and Nature Under
Siege*. New York: Basic Books.
- Fishman, Robert (2003), Urban Utopias: Ebenezer
Howard, Frank Lloyd Wright, and Le Cor-
busier. – *Readings in Planning Theory*. Eds.
Scott Campbell & Susan Fainstein. Oxford:
Blackwell, 21–60.
- Foucault, Michel (1991a), Questions of Method.
– *The Foucault Effect. Studies in Governmen-
tality*. Eds. Graham Burchell, Colin Gordon
& Peter Miller. Chicago: The University of
Chicago Press, 73–86.
- Foucault, Michel (1991b), Governmentality. – *The
Foucault Effect. Studies in Governmentality*.
Eds. Graham Burchell, Colin Gordon & Peter
Miller. Chicago: The University of Chicago
Press, 87–104.
- Haimson, L. (2000), The Problem of Political and
Social Stability in Urban Russia on the Eve of
War and Revolution Revisited. – *Slavic Review*
59:4, 848–875.
- Lappo, Georgi (1997), *Geografija gorodov*. Moskva:
VLADOS.
- Luntinen, Pentti (2000), Uudenaikaistumisen paine.
– *Venäjän historia*. Toim. Heikki Kirkinen.
Helsinki: Otava, 261–298.
- Murdoch, Jonathan & Abram, Simone (2002), *Ra-*

tionalities of Planning. Development versus Environment in Planning for Housing. Aldershot: Ashgate.

Niemenmaa, V. (2005), *Helsingin paikallisagenda. Tarina osallistumisesta ja suunnittelun subjektiivisuudesta.* Espoo: YTK.

Peterson, D. & Bielke, E. (2001), The Reorganization of Russia's Environmental Bureaucracy: Implications and Prospects. – *Post-Soviet Geography and Economics* 42:1, 65–76.

Pravitelstvo Sankt Peterburga (2004), *Zakon "O regulirovanii gradostroitelnoi dejatelnosti"*. 17.4.2009. http://www.kgainfo.spb.ru/about/legal/zakon1_1.html

Pravitelstvo Sankt Peterburga (2009), *Gorjatšaja linija "Net korruptsii" dlja graždan.* 17.4.2009. http://www.zakon.gov.spb.ru/hot_line

Summerville, J., Adkins, B. & Kendall, G. (2008), Community participation, rights, and responsibilities: the governmentality of sustainable

development policy in Australia. – *Environment and Planning C: Government and Policy* 26:4, 696–711.

Tynkkynen, Veli-Pekka (2006), *Aluesuunnittelu ja kestävä kehitys Luoteis-Venäjällä. Ympäristösuunnittelun mahdollisuus paikallisissa hallintatavoissa.* Helsinki: Helsingin yliopisto.

Tynkkynen, Veli-Pekka (2007), Resource Curse Contested – Environmental Constructions in the Russian Periphery and Sustainable Development. – *European Planning Studies* 15:6, 853–870.

Tynkkynen, Veli-Pekka (2009), Planning Rationalities among Practitioners in St Petersburg, Russia – Soviet Traditions and Western Influences. – *Planning Cultures in Europe. Decoding Cultural Phenomena in Urban and Regional Planning.* Eds. Jörg Knieling & Frank Othen- grafen. Aldershot: Ashgate, 149–165.

UUDET KIRJAT - NEW BOOKS

Aleksanteri Series

3:2010 Edited by Pekka Suutari and Yury Shikalov: **Karelia Written and Sung. Representations of Locality in Soviet and Russian Contexts.** 978-952-10-6565-1. 281 p. 25 € + alv. 9 %

4:2010 Marja Jänis. **Venäjistä suomeksi ja suomesta venäjäksi.** 978-952-10-5146-3. 154 s. Kuvitettu. 20 € + alv. 9 %

5:2010 Toim. Meri Kulmala ja Aino Saarinen. **Naistutkijana Venäjän kentillä.** 978-952-10-6566-8. n. 230 s. 25 € + alv 9 %

Aleksanteri Cold War Series

1:2010 Edited by Sari Autio Sarasmo and Brendan Humphreys: **Winter Kept Us Warm. Cold War Interactions Reconsidered.** 978-952-10-6565-1. 234 p. Illustrations. 25 € + alv 9%.

K I K I M O R A
P U B L I C A T I O N S

Aleksanteri-instituutti, PL 42, 00014 Helsingin yliopisto

puh. (09) 191 24175 ♦ kikimora-publications@helsinki.fi ♦ www.helsinki.fi/aleksanteri/julkaisut